

Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

Festivities in Alzira in 1710 for the victories of Philip V. A sign of adherence to the Bourbon cause in the War of Succession

ENRIC OLIVARES TORRES
enrique.olivares@uv.es

Universitat de València

Resum: La celebració d'una festa d'acció de gràcies per les victòries de Brihuega i Villaviciosa a finals del 1710 esdevingué l'escenari idoni per a l'exhibició de mostres sinceres de lleialtat cap al monarca per part de la vila d'Alzira. La finalitat d'aquestes expressions de goig a través de la festa, la literatura i la visualitat tenia com a objectiu principal la transmissió d'una sèrie de valors i fidelitats cap al poder monàrquic al temps que legitimava davant els seus vassalls l'adhesió de la vila al Borbó en un moment crucial en què el tron d'Espanya es decantava definitivament cap a la seua posició en els darrers moments de la guerra de Successió.

Palabras clave: Cultura festiva, Felip V, Alzira, Guerra de Successió, Brihuega

Abstract: The celebration of a feast of thanksgiving for the victories of Brihuega and Villaviciosa at the end of 1710 was the ideal setting for the exhibition of sincere signs of loyalty to the monarch by the town of Alzira. The purpose of these displays of joy through the feast, literature and visuality had as its main objective the transmission of a series of values and trustworthiness towards the monarchical power while legitimizing before its vassals the adherence of the town to Bourbon in a crucial moment when the throne of Spain was decided definitely toward its position in the last moments of the War of Succession.

Keywords: Festive culture, Philip V, Alzira, War of Succession, Brihuega

DATA PRESENTACIÓ: 07/01/2022 ACCEPTACIÓ: 21/02/2022 · PUBLICACIÓ: 01/06/2022

1. L'arribada de la notícia dels triomfs felipistes als camps de Guadalajara

La victòria de Felip V a les batalles de Brihuega i Villaviciosa a finals de 1710 fou celebrada a Alzira amb una combinació d'elements festius religiosos i civils a la manera en què es feien aquestes manifestacions de goig a les viles reials tot seguint el model de les demostracions festives extraordinàries pròpies de la València de finals de l'Antic Règim.

La festa barroca, organitzada des del poder polític i farcida d'elements efímers de parafernàlia triomfalista i demostracions efectistes de religiositat, es configurava com un sistema de transmissió de valors idonis, escenificats per tal de commoure, atraure i conduir ideològicament la població, ja fóra per a proclamar noves santedats arran d'una beatificació o canonització ja nous monarques en la seua proclamació.

En moments de guerra, en els quals calia guanyar adeptes per a la causa, l'escenificació festiva era justificada per parts dels dirigents polítics pel seu alt valor propagandístic com a mecanisme mobilitzador dels afectes en un moment crucial en què es disputava el tron d'Espanya.

Durant tres dies, una cavalcada, una processó semblant a les del Corpus, funcions religioses i una comèdia, foren organitzades a Alzira per a l'entreteniment dels seus veïns, els quals, durant eixes poques jornades, trencaven les seues rutines diàries i participaven en una manifestació festiva efímera i en una exposició barroca de lleialtat i fidelitat a l'autoritat monàrquica. La vila es transformava temporalment en una urbs lúdica i carrers i places s'engalanaven per a convertir-se en escenari propici, accentuat el component espectacular i disfressat convenientment, per a ser explotat pel discurs del poder polític i els seus servidors com un medi d'atracció persuasiva sobre els diferents estaments de la societat local. Celebracions extraordinàries com les victòries militars foren convertides en un artefacte cultural a través del qual es produïa una comunicació social entre governants i governats a través de certs codis culturals i intercanvi de valors.

Però, ¿qui eren llavors els representants del poder local en la vila? Ens referim als regidors alzirenys vitalicis que havien accedit el 1709 per nomenament reial a propòsit de l'Audiència, encarregats d'aplicar les directrius de la corona i el corregidor i que actuaven vertaderament com agents de la monarquia en base a la seua fidelitat cap a aquesta. Els seus noms: Joseph Caldes, Balthasar Bas, Joseph Mas, Bautista Navarro i Jaume Vergara, juntament amb el justícia Joseph Judici de Acharte i el regidor i tinent de corregidor Francisco Casasús i Luqui.

L'arribada de la notícia de la victòria de les tropes filipistes fou rebuda pel Consell de la Vila el dia 22 de desembre de 1710. Reunit aquest, el justícia proposà la necessitat de celebrar una festa d'acció de gràcies per la restitució en el tron del monarca Felip V i per les victòries a les batalles de Brihuega i Villaviciosa:

Asimismo se propuso por la Justicia que la Villa es muy de su obligación el celebrar una fiesta solemne en asimiento de gracias por la restitución de nuestro monarca el Señor Felipe Quinto que Dios guarde, a la Villa de Madrid, y asimismo por la feliz victoria y exterminio del enemigo en Brihuega y Villaviciosa, y así

Enric Olivares Torres. Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

determinaran aquello que en la mejor forma se pudiera hacer y fue resuelto por dichos señores Capitulares que por cuenta de la Villa se celebre en la parroquial de Santa Catharina solemne fiesta en el día de San Juan Evangelista que es por la mañana con los divinos oficios, música y sermón, y por la tarde vísperas con música, completas y procesión a Nuestra Señora de Gracia del Convento de San Agustín para cuya procesión se convoquen las Comunidades, y víspera y remate de procesión se disparen unas salidas de cohetes, y al otro día que será el de los Santos Inocentes se represente por cuenta de la Villa por la compañía que asiste en dicha Villa, la Comedia titulada Las armas de la hermosura.¹

Ràpidament, s'organitzaren les demostracions festives per a celebrar un triomf que pràcticament assegurava la posició del Borbó en el llarg enfrontament bèl·lic pel tron hispànic. Ens podem imaginar que els dies posteriors serien d'una activitat febril per a la corporació municipal la qual, indubtablement, s'afanyaria en exhortar a la ciutadania a sumar-se als actes programats i a tindre cura de l'ornat urbà.

De les despeses de dita festa s'encarregà el majordom de propis i arbitris de llavors, Miquel Alventosa. Aquestes foren per la participació del clergat de Santa Caterina, la música, el sermó, la cera, les processons i la pirotècnia. Dels primers, el justícia de la vila proposava se li pagaren per la celebració i festivitat de dues rogatives per la celebració de la victòria als camps de Brihuega i Villaviciosa, la festa de sant Gregori i la festa d'aniversari del monarca 19 lliures, 14 sous i 6 diners, mentre que de la consulta dels comptes de la claveria de l'esmentat Miguel Alventosa sabem que aquesta quantitat seria finalment augmentada a 33 lliures, 14 sous i 3 diners per la celebració i assistència a la festa de gràcies:

Item, possa en data y descarrech que dona y paga al Reverend Clero la cantitat de 33 lliures, 14 sous i 3 diners per la celebració y asistencia de les festivitats de la festa de gracies fue la Vila per los festivos sucesos de San Magestat per la batalla y vitoria de Villaviciosa y festa de Sant Silvestre en lo any 1710.²

De la resta de despeses tenim constància del seu muntant gràcies al llibre d'actes municipals, en la que el majordom Alventosa consigna el pagament de «37 libras, 3 sueldos y 1 dinero por los gastos de la fiesta de la vitoria de Villaviciosa y años de nuestro Rey como es música, sermón, cohetes y gastos de hazer el tablado para la comedia y diferentes menudencias».³

2. La crònica dels Gloriosos Triunfos i el seu anònim autor

La crònica dels detalls de la celebració fou relatada en vers en forma de romanç per un anònim escriptor alzireny, «*afecto vassallo de su Magestad*», en un plec d'escasses huit pàgines publicat a València per un impressor desconegut a principi de 1711 segurament. El text, conservat a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, i que porta per títol *Gloriosos triunfos del católico augusto monarca el Señor Felipe Quinto, celebrados con festivos cultos, y alegres demonstraciones por la Ilustre, y Leal Villa de Alzira,*

1 Arxiu Municipal d'Alzira (AMAlz), *Llibre d'Actes 1709-1713*, sign. 11301/ I, 2, fol. 93r-93v.

2 AMAlz, *Claveria de Miquel Alventosa*, sign. 24202/92, desembre de 1710, fol. 54r.

3 AMAlz, *Llibre d'Actes 1709-1713*, sign. 11301/ I, 2, fol. 97r.

Enric Olivares Torres. Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

Reyno de Valencia; y copiados por la desaliñada pluma de un hijo suyo, y afecto vassallo de su Magestad, no és sinó un discurs poètic exponent d'identitats ciutadanes i portador de valors ideològics concrets realitzats per un cronista local l'interés del qual és fonamentalment exaltar les virtuts de la ciutat, recordar l'esplendor amb què aquesta es va revestir i reiterar la seua fidelitat cap al poder monàrquic.

Un text que té com a suposat receptor el propi sobirà però que ens obliga a preguntar-nos a qui anava dirigit realment i quins podrien ser els potencials consumidors d'aquesta producció literària, la qual juntament amb la pròpia festa allotjava una certa influència doctrinària per quant contribuïa a modelar la mentalitat col·lectiva.

Certament, no es tracta d'una descripció objectiva sinó clarament mediatitzada per la condició social i interessos polític de l'anònim relacionista, el qual no dubta en tirar mà de la hipèrbole dels fets relatats i de l'el·lipsi de les deficiències de la celebració.

Però qui podria haver estat el seu autor? Evidentment estem davant d'un escriptor botifler que no desitja revelar el seu nom, i que es refereix a si mateix com un «ansar» que «con ronco acento graxna» la seua «rustica zampoña mal templada», potser per falsa modèstia, el qual finalitza el seu roman heroic sobre la victòria a Villaviciosa i les celebracions posteriors celebrades a Alzira demanant perdó per la desamanida ploma amb què ha intentat descriure-les per a major glòria del monarca:

*Estas las fiestas son, Señor, que Alzira / á los grandes progresos de tus Armas / obsequiosa, y leal dispuso atenta, / y su memoria á tus pies consagra.
Si acaso el desaliño de mis voces / hubiera desluzido tus baxañas, / perdona el desasseo de dezirlas, por la gloria, Señor, de motivarlas.*

Això no obstant, no podem evitar la temptació de proposar alguns potencials candidats tot i no comptar amb proves definitòries que ens aporten una resposta més exacta. Un d'aquests podria haver estat l'alzireny Francisco Bono i Casasús (Alzira, 1679-1740), religiós jesuïta, professor de retòrica i filosofia, rector del col·legi de Mallorca i provincial del regne d'Aragó i catedràtic de teologia en el col·legi de Sant Pau de València. Fou autor de diversos sermons, entre ells un titulat *Oración fúnebre en las exequias que celebró la Villa de Alzira el 7 de agosto de 1711 al serenísimo señor delfín de Francia, padre del Catholico Rey Felipe Quinto el Animoso*.⁴

Un altre dels candidats a cantar els *Gloriosos Triunfos* podria ser Nicolau Bas i Galceran (Alzira, ? – 1719), juriconsult que va treballar en l'ordenació de l'arxiu municipal d'Alzira i autor d'estudis sobre legislació foral.

El també alzireny Jaume Cervera (Alzira, ? – 1722), doctor en teologia i catedràtic de filosofia, canonge de la catedral de València des de 1706, on mostrà les seues dots en l'oratoría, i renovador

---

⁴Aquest autor ha estat estudiat per Gómez, D.; Lairón, A. I Marrodán, J., *Escuela i Municipi. L'ensenyament a Alzira (1700-1812)*, Germania – Ajuntament d'Alzira, Alzira, 1994, pàg. 157.

del pensament escolàstic tradicional, en podria ser perfectament un altre. Entre d'altres, seua és l'obra *Disputationes summulisticae seu Dialecticae institutiones*, publicada a València en 1697, així com *Las Tres Púrpuras de Alzira* (1702), en què es narra la vida i martiri dels sants Bernat, Maria i Gràcia. Però, per al nostre interès, resulten indicatius del seu posicionament polític, per un costat, l'oració de gràcies predicada a la catedral i publicada en 1707 destinada a cantar la glòria per la victòria felipista a les terres d'Almansa i la recuperació posterior de la ciutat de València aquell mateix any.⁵ D'aquest sermó diria poc després Isidor Planes al seu diari (1899: f. 189v)⁶ que era digne de ser portat a la impremta, com, de fet, així es va fer al poc de temps. I per l'altre, la missa d'acció de gràcies celebrada a la seu de València el dia de Reis i en presència de la imatge de la Mare de Déu dels Desemparats, durant les festes celebrades al cap i casal per tal de commemorar les victòries de Brihuega i Villaviciosa (Ortí y Major 1711).

3. La victòria dels botiflers a Brihuega i Villaviciosa i les celebracions a la península

Precisament, a l'Espanya felipista de finals de l'any 1710 i principis del següent es dugueren a terme una sèrie de celebracions amb caràcter proselitista, amb misses solemnes i processons ben lluides, comèdies, focs d'artifici i decoracions efímeres, per tal de commemorar les victòries de Brihuega i Villaviciosa després que les tropes protestants que recolzaven la causa austriacista hagueren abandonat la capital. Unes celebracions que també suposaven un acte de desgreupe pels suposats ultratges comesos contra l'Església per aquells odiats enemics acusats d'heretges.

El conflicte successori iniciat el 1701 s'havia convertit en una contesa llarga i marcada per les alternatives constants. Les tropes angloportugueses havien pres Madrid el 1706, però l'any següent les forces borbòniques comandades pel duc de Berwick obteniren una victòria decisiva a Almansa. En el context europeu, en canvi, les derrotes continuades feren que Lluís XIV de França es plantejara una declaració de pau a costa de la renúncia al tron d'Espanya del seu net.

En aquest context, i tot i que els austriacistes havien aconseguit una sèrie de victòries brillants a Almenara i Saragossa, i malgrat haver ocupat Madrid per segona volta el 28 de setembre del 1710, la fortuna es girà envers el Borbó, qui, obstinat i bel·licós, es mostrà en desacord amb les idees del rei francès, d'ací el qualificatiu d'Animós amb el qual ha passat a la història. Decisiva en el desenvolupament de la guerra fou la mort de l'emperador austríac Josep I i la pujada al tron del seu germà, l'arxiduc Carles. Davant aquesta situació, britànics i holandesos que lluitaven contra el poder de la França es negaren a combatre en favor de l'engrandiment d'Àustria.

---

⁵ Cervera, Jaume, *Oración evangélica en la solemníssima acción de gracias a Dios Nuestro Señor, a María Santísima de los Desamparados y a todos los Santos Patronos que asistieron a Felipe V así en la feliz victoria del Día 23 de abril como en la justa recuperación de Valencia, el día 8 de mayo de 1707*, València, Impremta d'Antonio Bordazar, 1707.

⁶ Vegeu també Ortí y Mayor (1715: 614, f. 227r-228r; Escartí 2007: 226-227).

La retirada de Madrid de les tropes lleials a l'arxiduc el 9 de novembre de 1710, assetjades per l'exèrcit franco-espanyol de Lluís Josep de Borbó-Vendôme, féu que el contingent comandat per James Stanhope, format per uns quatre mil o cinc mil homes, majoritàriament britànics, quedara endarrerit en la rereguarda a la localitat de Brihuega. El 7 de novembre, es va veure aïllat i envoltat per la cavalleria borbònica comandada per Vendôme, que el perseguia des de la seua eixida de Madrid. La lluita fou ferotge, però Stanhope es va veure obligat a capitular dos dies després.

Molt a prop, a Cifuentes, el gros de l'exèrcit austríac, dirigit per Guido von Starhemberg i constituït per uns catorze mil efectius, s'assabentà de la posició del comte de Stanhope –ja empresonat a Brihuega– i girà enrere per tal d'ajudar-lo, però ja era massa tard. Arribats el dia 10 a Villaviciosa de Tajuña, foren rebuts en posició de batalla per l'exèrcit felipista, format per uns vint mil soldats entre infanteria i cavalleria i al qual no pogueren fer front.⁷

Encara que finalment no hi hagué un guanyador clar de la batalla, la retirada de les tropes de Starhemberg cap a Saragossa i després fins a Barcelona –una fugida malparada tot i que ordenada– fou considerada com una victòria pel bàndol borbònic, ja que a la llarga decidí el resultat de la Guerra de Successió, l'abandonament dels aliats anglesos i holandesos i l'afiançament definitiu de Felip V en el tron d'Espanya. A partir d'aquell moment l'acabament de la guerra es desencadenà de mode força ràpid.

Les notícies de la victòria borbònica en la batalla, potser una de les més sagnants de tota la guerra, es difongueren ràpidament i foren moltes les ciutats que ho celebraren amb sermons i festes d'acció de gràcies. Valga assenyalar els casos de Toledo, on la predicació eclesiàstica no deixà passar l'ocasió d'agrair la intervenció divina en tal desenllaç; Burgos, en la que a més de funcions religioses hi hagueren màscares i representacions festives de caràcter civil; però també Pamplona o Sevilla, on s'exaltà la causa borbònica i el feliç desenllaç que començava a intuir-se.⁸

L'Església, que no perdonava el pretenent austriacista per haver-la obligat durant la seua estada a Madrid a presentar inventari dels seus bens i subhastar-ne una bona part, proclamà el caràcter de croada contra aquest i els seus partidaris, especialment els anglesos, holandesos i alemanys, titllats d'heretges i sacrílegs i, per tant, enemics de la vertadera fe (Martínez Gil 2011: 315).

Així les coses, podem observar que tant les notícies arribades de les batalles de Brihuega i Villaviciosa com els sermons, les rogatives i les festes d'acció de gràcies se centraren de manera decidida en dos aspectes fonamentals. D'una banda, l'exaltació de Felip V com a vertader defensor de la fe catòlica, i d'altra, l'apel·lació a la providència, i especialment a la Mare de Déu i els seus sants, com a protectors de la causa borbònica i agents especials dels seus triomfs.

---

⁷Recullen de manera pormenoritzada els fets ocorreguts en la batalla de Brihuega, entre altres, Castellví (2002: 102-121 i 196-210), així com també Bacallar y Sanna (1957: 213-219).

⁸Sobre aquestes celebracions i la seua difusió a través de la publicística vegeu Borreguero Beltrán (2003: 95-132).

La ciutat de València, que no va romandre aliena a l'esdeveniment, es disposà a festejar la victòria militar a principi del 1711. Fou acordada per la Ciutat i el capítol de la catedral la celebració d'una processó general de gràcies a la Mare de Déu pel triomf de les tropes filipistes, la qual havia de tindre lloc el proper dia de Reis, per estar massa prop les festes de Nadal. Tal com havia estat costum en ocasions semblants, es decidí que la processó havia d'anar a fer estació a la Mare de Déu de Gràcia, al convent de Sant Agustí.⁹

4. Les celebracions festives a la vila d'Alzira

Curiosament, la vila d'Alzira s'avançà al cap i casal en les celebracions per la victòria felipista. L'anònima descripció en vers dels *Gloriosos Triunfos*, tot i que succinta i escassa en detalls, ens permeten esbrinar lleugerament els festejos que una vila reial com Alzira féu per a commemorar la victòria crucial dels botiflers.

El primer que es féu per part de les autoritats locals fou el pregó pels carrers de la vila, expressat per una companyia militar encapçalada pels retrats del rei i la seua esposa, tot pronunciant visques al monarca i anunciant al seu pas les distintes manifestacions festives que havien de tindre lloc els propers dies:

*Oirlo pudo Alzira, que vezina, / à su corriente [la del Xúquer] está más inmediata; / y rebosando leal
festivos cultos, prorumpie en ostentosas luminarias.
Con los Retratos, tuyo, y de tu Esposa, / à quienes fieles Tropas acompañan / de los Belorofontes Cortesanos,
/ ilustran el carmín de su prosapia.
Sobre Pegasos, que en el Betis fueron / parto del Boreas, y al paçer la Grama / de sus riberas tan velozes
corren, / que duda la atención si tienen alas:
Las calles pasearon; y en confusso / indecisso rumor de vozès varias, / yà en viva el gran Filipo prorrumpían,
/ ya el Príncipe, y la Reyna articulavan.*

El primer dia de les festes en acció de gràcies fou reservat al *Te Deum* en l'església parroquial de Santa Caterina, assignant la segona jornada per al tercer dia de Nadal, festivitats de sant Joan Evangelista, mentre que la tercera seria celebrada el dia dels Innocents:

*Al otro dia las Comunidades, / para el Te Deum todas convocadas, / de Catarina en el devoto Templo /
dieron con melodía al Cielo gracias.
El Magistrado, y la Nobleza atentos, / para que luzga su lealtad innata, / con religión devota el primer dia
/ à Dios agradecidos le consagran.
Y misteriosamente prevenidos, / assignan el tercero de las Pasquas, / dia de Juan, que es Gracia, porque sean
/ fiesta, assunto, y motivo, todo Gracias.*

---

⁹Sobre aquestes, vegeu Olivares Torres (2021: 117-138).

Enric Olivares Torres. Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

Alzira despertà la vespra amb l'acompanyament sonor del volteig de campanes i salves d'artilleria: «*La víspera, del bronce voz sonora, / con alternado vuelo de Campanas, / haciendo de su estrepito armonía, / à las leales atenciones llama*».

A més a més, per la nit, i a manera de cavalcada triomfal i festiva, el poeta afirmava que un carro de triomf recorregué alguns dels carrers principals de la vila, flanquejat per dotze parelles de genets. Aquest estava rematat per un retrat al llenç del monarca situat en la popa i davall un dosser. Potser sobre el mateix carro triomfal segurament viatjava un cor acompanyat d'orquestra que entonava motets en què es narraven els triomfs del sobirà. El flanquejaven dotze parelles de genets:

*A la noche, triunfal rodando un Carro, / baxo dosel un lienço, que retrata / tu Augusta Magestad, es de su popa / Real adorno, ostentación gallarda.
Suaves voces, y instrumentos varios, / dulces motetes en tu obsequio cantan, / copiando en sus conceptos delicados / parte breve, Señor, de tus hazañas.
Doze parejas de Ginetes, eran / orla ostentosa que le circunvalaban, / haciendo maridage / la militar Nobleza, y la Paysana.*

L'ús de les imatges en l'espai públic durant aquestes celebracions locals efímeres resultaven un element polític fonamental. Actes d'afirmació borbònica com aquests foren emprats com una eina de combat ideològic per part de les autoritats locals, una forma de propaganda visual amb efectes proselitistes que pretenien unir el sentiment religiós, allò volgut per Déu, amb la finalitat política: reforçar la posició del Borbó com a legítim sobirà de la corona.

Després d'aquesta manifestació política de fidelitat i de goig envers el monarca, hi hagueren lluminàries per la nit, com en la resta de dies dedicats a solemnitzar la victòria i, a més a més, es verificaren també algunes activitats lúdicomilitars, com ara l'anomenada sortija, exercici eqüestre de destresa que consistia en enfilat amb la punta d'una llança o vara un anell que penja d'un pal o d'una cinta, així com altres funcions cortesanes a cavall:

*Y en ellos, arenada la carrera, / que media de San Roque hasta la Plaça, / la juventud florida una sortija / corrió, con tanto acierto como gala.
Siendo tan uniforme el manejo / del bruto con el saque de la lança, / que en diestra proporción, ser parecían / de una pieza Cavallo, Hombre, y Asta.
En otros, si no alardes militares, / funciones de à cavallo cortesanas, / con diversión honesta entretenidos, / emplearon los días que faltavan.*

El segon dia, el de la festivitat de sant Joan Evangelista, estigué reservat a les funcions religioses: missa solemne a orquestra en la qual es cantaren villancets, segurament compostats pel mestre de capella de llavors i destinats a explicar les glòries militars de Felip V, així com sermó per un orador sagrat que exaltà novament els triomfs i virtuts del monarca amb un to evidentment providencialista i quasi messiànic:

Enric Olivares Torres. Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

*Solemne Missa, en música sonora, / fue el empleo de toda la mañana, / con villancicos que tu gloria explican,
/ en consonancias que el sentido embargan.
Trono decente en multitud de luzes, / al Pan Sagrado que del Cielo baxa, / en simetría hermosa divididas,
/ curiosa, y ricamente le formavan.
Erudito Orador supo elocuente, / sin omitir ninguna circunstancia, / exaltando las glorias de tus triunfos, /
dar por ellos à Dios rendidas gracias.*

Per la vesprada es verificà la processó general, des de Sant Agustí fins a la «Regia Casa», i en ella participaren oficis, gremis i comunitats religioses, els quals acompanyaren la imatge sagrada de la Mare de Déu de la Consolació. La concurrència degué ser nombrosa, i a ella acudiria la ciutadania amb les millors gales, amb representació de tots els estaments locals. Malauradament, res se'ns diu en el poema de l'acompanyament que aquests portaven: estandards, danses, imatges devocionals, etc., i que ens haguera ajudat a entendre millor aquest esdeveniment festiu tan extraordinari.

*La mesma tarde Procession luzida / fue de Agustino à la Regia Casa, / à donde Oficios, Gremios, y
Conventos / con luzes su grandeza autorizavan.
De la Consolacion à la que es Madre, / con rico adorno, sobre hermosas andas / llevan devotos, confessando
alegres, / que en su clemencia los consuelos se hallan.
El ostentoso adorno de las calles, / el aparato rico de las Plaças, / el vitor, viva, viva de las voces, / unívocos
al jubilo llamavan.*

La concurrència dels oficis, gremis i comunitats religioses locals ens fa pensar en una desfilada semblant a la que llavors es faria a Alzira per a la festivitat del Corpus i la de sant Bernat. Així que és fàcil que en aquella ocasió participaren danses rituals, Nanos i Gegants, misteris i personatges bíblics, així com també alguns elements del bestiar festiu com ara l'Àguila, la Tarasca i el Drac (Olivares i Trescolí 2020b: 564-579).

Acabada la processó, es disparà un castell de focs d'artifici, amb espectacular aparell pirotècnic llançat des d'algunes torres i campanars.

Les festes finalitzaren el dia després, el dedicat als Sants Innocents, amb una comèdia: *Las armas de la hermosura*, obra de Pedro Calderón de la Barca, publicada originalment a Madrid el 1679, i que fou representada en la plaça de la vila per una companyia segurament local i costejada per l'Ajuntament, a la qual precedí una lloa, segurament escrita per la mateixa mà que va redactar la crònica festiva:

*Goçòse dia aquella clara noche, / y al siguiente disponen que se haga, / à expensas de la Villa, una Comedia,
/ que la representaron en la Plaça.
Prologo de èsta fue una humilde Loa, / que aunque tan Real Assunto la elevàra, / siendo ingenio pigmeo el
que la hizo, / fue preciso quedasse muy enana.*

Enric Olivares Torres. Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

El romanç heroic en què s'inclouen les celebracions realitzades a Alzira per tal de festejar les victòries a Brihuega i Villaviciosa s'acompanya d'una sèrie de composicions poètiques del mateix autor i en un semblant to apologètic, les quals segurament serien llançades al públic durant la processó celebrada a les festes. La primera de les poesies és un sonet en el qual es descriu lacònicament i amb un disseny concís a manera de resum les festivitats reials que consagrà la vila d'Alzira:

*Al passo que Filipo vitorioso / triunfos consigue, con que al mundo admira, / festivos cultos le consagra
Alzira / con animo leal, y afectuso.
Al Templo su conato Religioso / à dar las gracias và; ò que bien tira líneas al centro! Pues devota aspira /
à pagar à quien debe lo gozoso.
Musica, y Orador tuvieron dia / en Plaustro, y Procession, sin otras varias / fiestas, en que leal su zelo ardia;
Grandes en todo, en todo extraordinarias, / como fueron Sortija, Artilleria, / Fuegos, Loa, Comedia y
Luminarias.*

Continuen un parell de sonets titulats *Impertinentes preguntas de un Maulete, y chistosas respuestas de un Botiflero Valenciano* i *Premisas de la verdad Botiflera, y consecuencias de un deseo Valenciano*. D'aquest segon destaca una vegada més la posada en valor de la lleialtat cap al Borbó que l'anònim autor posa en boca del regne de València i de la corona de Castella, així com el desig que amb la victòria als camps de Brihuega i Villaviciosa i la més recentment aconseguida al setge de Girona, el 23 de gener del 1711, el final de la guerra es trobe ja ben a prop:

*Perder una Batalla en Aragon, / Entrarse hasta Madrid el Alemàn, / ver que la Reyna, y Principe yà van
/ marchando àzia Virtoria! Es desazon.
Que Valencia, y Castilla con teson / vida, y hazjendas por FILIPO dan, / y que las lealtades al afan /
teme yà la enemiga oposicion.
Que el gran Bandoma vino que su tren, / que corre por las Tropas el quattrin, / que buye el Archiduque, (y
hazje bien).
Que buvo en Brihuega la de San Quintin, / y que Girona dà el postrer bayben: / Señas son, que estos males
tendràn su fin.*

La composició següent és un sonet amb estrambot dedicat a Felip V després d'haver derrotat les tropes de l'arxiduc i recobrat el regne d'Aragó i part de Catalunya, el que ens permet datar el document cap a principi d'any, ja que afirma que el monarca es trova amb la reina i el príncep d'Astúries a Saragossa, fet ocorregut el 4 de gener de 1711. Finalitza el full amb una dècima titulada *Saludable consejo que dà Estanop, Prisionero, al Señor Archiduque de Austria, desde Madrid à Barcelona, à donde se halla su Alteza*, en el que indirectament recomana a l'arxiduc abandonar la guerra i deixar Barcelona, i que diu així:

*En el Campo de Aragon / (con triunfo, soberna, y gloria) / ayer cantè la vitoria, / y oy lloro mi perdicion: /
Carlos, si hazes reflexion / de lo que miras en mi, / no esperes, Señor, ài, / por no verte qual estoy, / pues
yà prisionero soy / de quien vencedor me vi.*

5. Conclusió

Com hem pogut veure, la festa barroca es configurava, amb tot un seguit d'elements visuals, musicals, pirotècnics i retòrics, més com un mitjà de difusió política i ideològica que de distracció i esbarjo. Per això, les autoritats aprofitaven aquestes celebracions festives i extraordinàries per a persuadir des de les seues posicions privilegiades sobre la població mobilitzant els seus afectes per tal de captar adeptes per a la causa. El ritual festiu, amb la seua capacitat transmissora i mnemotècnica, es desenvolupa amb la finalitat de mostrar la natura i essència del poder, així com la fidelitat de la ciutat cap al mateix. Des de l'amenitat i l'espectacle, l'admiració i la sorpresa, les festes barroques, ja foren de caràcter religiós o polític, es convertiren en un subtil i eficaç mecanisme d'expressió del poder, de legitimitació d'aquest i de difusió dels valors i els ideals dels seus detentadors.

Les celebracions del 1710 a Alzira no foren, però, les úniques que tingueren lloc al llarg d'aquella centúria en relació amb el poder monàrquic i la fidelitat cap a aquest. Les proclamacions reials cobraren un gran esplendor fins a convertir-se en manifestacions extraordinàries d'un aparell solemne i festiu dirigit com a catalitzador de les polítiques del poder (Olivares i Trescolí 2020a: 408-414). D'aquesta manera, durant els dies 16 al 18 d'abril de 1724 es festejà amb vistoses celebracions la proclamació del monarca Lluís I. Dues dècades després, del 22 al 24 d'agost de 1746 la del seu germà Ferran VI i dels 7 al 9 d'octubre de 1759 la del germanastre d'aquests, Carles III. En totes elles no faltaren les desfilades processionals en les quals figurà el bestiari festiu local: drac i tarasca; els carros triomfals dels gremis, tirats per cavalls i des d'on els seus tripulants realitzaven tasques al·lusives al seu ofici mentre llançaven al públic quintetes, quartetes i tercets al·lusius al monarca; Nanos i Gegants; representants dels gremis, comunitats religioses i confraries amb les seues imatges devocionals i danses rituals i, per últim, de la noblesa i els ciutadans de la vila. Potser en les festes de 1710 ja estigueren presents alguns d'aquests elements festius tan cars a les expressions celebratives barroques.

Bibliografia

- Anònim (1711) *Gloriosos triunfos del católico augusto monarca el Señor Felipe Quinto, celebrados con festivos cultos, y alegres demostraciones por la Ilustre, y Leal Villa de Alzira, Reyno de Valencia; y copiados por la desaliñada pluma de un hijo suyo, y afecto vassallo de su Magestad*, València.
- Anònim (1724) *Festivas demostracions con que la Real, fiel, y coronada villa de Alzira celebró la feliz proclamación de nuestro Católico Monarca Luis I*, València, Antonio Bordazar, 1724.

Enric Olivares Torres. Festes a Alzira en 1710 per les victòries de Felip V. Una mostra d'adhesió a la causa borbònica en la guerra de Successió

- Anònim (1746) *Plausibles alborozados festejos con que la M. Il. tre Antigua, leal, y Coronada Villa de Alcira acreditó su inexplicable gozo en la celebración de la feliz proclamación de nuestro Católico Monarca Fernando VI*, València, Viuda de Gerónimo Conejos, 1746.
- Bacallar y Sanna, V. (1957) *Comentarios de la Guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso* (a cura de C. Seco Serrano), Madrid, Atlas.
- Borreguero Beltrán, C. (2003) «Imagen y propaganda de guerra en el conflicto sucesorio (1700-1713)», *Manuscrits. Revista d'història moderna*, 21, pp. 95-132.
- Castellví, F. De (2002) *Narraciones históricas* (ed. a cura de J. M. Mundet i Gifré i J. M. Alsina i Roca), Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada, vol. III.
- Escartí, V. J. (2007) *El Diario (1700-1715) de Josep Vicent Ortí i Major. Estudi i edició*, València, Bancaixa.
- Gómez, D.; Lairón, A. I Marrodán, J. (1994) *Escuela i Municipio. L'ensenyament a Alzira (1700-1812)*, Alzira, Germania / Ajuntament d'Alzira.
- Lairón Pla, Aureliano J. (1994) «Crónica de la proclamación del rey Fernando VI en la villa de Alzira», *Al-gezira*, 8, pp. 487-531.
- Martínez Gil, F. (2011) «Los sermones como cauce de propaganda política: la Guerra de Sucesión», *Obradoiro de Historia Moderna*, 20, pp. 303-316.
- Mas, Joseph y Navarro, Francisco (1760) *La lealtad en sus días. Días festivos de Alcira en la proclamación de su católico monarca, y señor D.n Carlos III*, València, Viuda de Joseph de Orga.
- Olivares Torres, Enric (2021) «La imatge triomfal de sant Miquel i la propaganda del poder en la cultura festiva. Història de les festes d'acció de gràcies celebrades a València el 1711 per les victòries felipistes a Brihuega i Villaviciosa durant la Guerra de Successió», en *Scripta. Revista internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, 17, juny, pp. 117-138.
- Olivares Torres, Enric i Trescolí Bordes, Oreto (2020a) «Festivitats i cerimònies a l'Alzira moderna», en Alba, E. i Lairón, A., *Història d'Alzira. Geografia física i humana. Art i patrimoni cultural*, València, Universitat de València, pp. 408-414.
- . & —. (2020b) «La festivitat del Corpus i les festes patronals de sant Bernat i la Mare de Déu del Lluch», en Alba, E. i Lairón, A., *Història d'Alzira. Geografia física i humana. Art i patrimoni cultural*, València, Universitat de València, 2020, pp. 564-579.
- Ortí y Mayor, J. V. (1711) *Demonstraciones festivas, que los leales afectos à su Magestad hizieron dia de los Reyes del presente año 1711. en la Procession Solemne, que se hizo en gracias del feliz triunfo que ganó... Don Felipe V el Animoso, en la fortunada expedicion de Brihuega, y Batalla de Villaviciosa*, València.
- . (1715) *Diario de lo sucedido en la ciudad de Valencia desde el día 3 del mes de octubre del año de 1700 hasta el día 1º del mes de septiembre del año de 1715*.
- Trescolí Bordes, Oreto i Olivares Torres, Enric (2019) *Festes, danses i processons als arxius de la Casa Insa. La Ribera del Xúquer*, València, Universitat de València.